

Socialhistoriska, kyrkohistoriska och personhistoriska implikationer som pockar på mer

Boken har skrivits av två drivna diakoniforskare: Elisabeth Christiansson Drake och Stig Linde och är indelad i fyra delar. Den första delen avser att teckna en historisk bakgrund till upprättandet av diakonanstalten efter förbild av den tyska manliga diakonirörelsen. Den andra delen redogör för vägen från utbildning av män till diakoner till en mångfacetterad och könsneutral utbildningsinstitution med diakoni, socialt arbete och kyrkomusik på programmet. Den tredje delen tar upp olika verksamhetsformer som bedrivits: vård för epilepsi och alkoholism, ödemarksdiakoni och gästhem- och pensionärshem-sverksamhet. Slutligen tecknas i fjärde delen bilden av Stora Sköndals egendom från dåtid till nutid.

Till skillnad från många jubileumsböcker, som nöjer sig med krönikans form eller en ganska endimensionell bild av vad historia är och kan vara, erbjuder boken om Stora Sköndal en helt annan approach: den är skriven utifrån ett brett källmaterial i syfte att förklara och förstå ett stycke historia genom att lyfta delar av dess komplexitet. Fler institutioner, särskilt i kyrklig kontext, skulle må bra av att få sin verksamhet historiskt genomsyft på ett sådant sätt. Då finns möjligheten att använda historien för lärande och som en språngbräda mot framtiden!

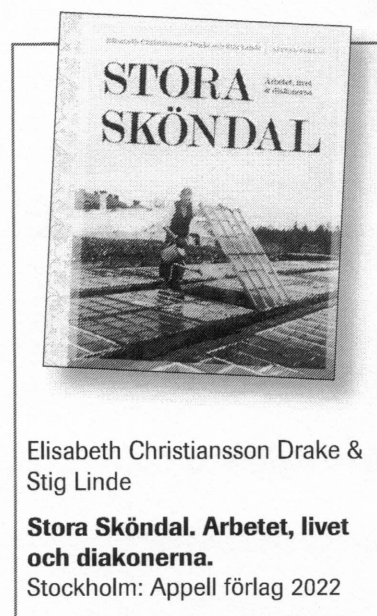
Bokens akribi är mycket god. Språket är omväxlande och rikt och samtidigt ytterst läsbart. Dess illustrationer är just illustrativa och välvalda. Boken har också fördel av att ha ett ordentligt notsystem, där den som är intresserad av just forskningen bakom boken får tydliga referenser som

sedan är samlade i en käll- och litteraturförteckning. Dock menar jag att det otryckta källmaterialet liksom det digitala hade kunnat presenteras tydligare enligt gängse akademiska principer där det tydligt framgår av respektive otryckt källa finns tillgänglig. Ett personregister bidrar till bokens sökbarhet. Dock saknas minst två personer i registret som förekommer i texten.

Det går att tydligt se hur de båda forskarna använt sig av ett material som de är bekanta med och som de använder smidigt i analysen av vad Stora Sköndal kan tolkas och förstås som utifrån sin samtids förutsättningar. Eftersom boken blir ett slags summering av det vi utifrån tidigare forskning kan veta menar jag att boken också, som varje bra bok, öppnar för ytterligare frågor av främst socialhistorisk, kyrkohistorisk och personhistorisk karaktär. Därför vill jag i det följande diskutera boken genom att lyfta fram några sådana perspektiv som jag menar ligger implicit i boken och väntar på vidare forskningsinsatser.

Bokens första del behandlar diakonirörelsen och dess förutsättningar. Den hade gärna kunnat utökas ytterligare. Det är precis i en bok som denna, skriven av författare som dessa, som en läsare skulle söka efter en sådan syntes. Den syntesen hade kunnat sättas i perspektiv av verksamheten på Stora Sköndal övergripande kyrkligt och samhälleligt. Sådana ansatser finns, men skulle kunna bearbetas vidare utifrån detta avsnitt. Frågan är om det faktum att boken är disponerad tematiskt och att kronologin inte fått tjäna som strukturerande faktor gör att utvecklingen av Stora Sköndals verksamheter över tid går något förlorad för läsaren.

Att lyfta fram den tyska manliga diakonin som en bakgrund är mycket bra! Alltför ofta ses svenska kyrkohistoriskt relevanta initiativ i avgränsade nationella perspektiv. Ytterligare forskning om de kontakter som därvidlag knöts mellan det förebildiga Tyskland och ett Sverige under modernisering framstår som ytterligare

Elisabeth Christiansson Drake & Stig Linde

Stora Sköndal. Arbetet, livet och diakonerna.
Stockholm: Appell förlag 2022

en möjlighet utifrån den bild som tecknas i boken. I det sammanhanget hade också ett tydligare aktörsperspektiv kunnat bidra väsentligt.

En fråga som författarna är inne på mer eller mindre i förbifarten är den illustrativa frågan om organisationsformen: ett enskilt sällskap, en association, i förhållande till Svenska kyrkan som sådan. Man hade kanske kunnat förvänta sig att den frågan redan var utredd för den typ av organisation som Stora Sköndal var och med tiden blivit. Men så är det inte. För att förstå Stora Sköndals identitet vore det fruktbar att ytterligare ställa olika samtida diakonisyner mot varandra, liksom olika generella samhällsorganisatoriska mönster i olika tider. Ett exempel är förhållandet till den samtida akademiska diakoniken, liksom i samband med omnämnandet av Lekmannaskolan i Sigtuna, vars utbildning av pastorsdiakoner knappast var något som föll diakoninstitutionerna på läppen – på grund av just olika diakonisyner och i bakgrunden olika organisationsmönster.

Även det mycket intressanta förhållandet till andra socialpolitiska initiativ i samtiden skulle gärna kunna fördjupas. Det gäller bland annat förhållandet till CSA (som presenteras som en nyhet vid två olika tillfällen, på sidorna 19 och 41). Genom det nära förhållandet till CSA* ställs Stora Sköndal, som jag förstår det, i

förhållande till en alternativ liberal modernitet i en tid som präglas av mer allmänt omfattade konservativa och med tiden hegemoniskt socialdemokratiska paradigmen. Det som kom att leda fram till den efterkrigstida socialstaten från 1940-talets slut. Svenska kyrkans socialetiska linje under 1930-talet anknöt ju tydligt till denna socialdemokratiska politik, liksom till samtidens tyskinspirerade socialprotestantism. Hur förhöll sig verksamheten vid Stora Sköndal till de allmänna principerna i svensk socialvård vid denna tid? Utgjorde Stora Sköndal ett konfessionellt alternativ som genom en fördjupad människosyn kunde utföra verksamheten på andra villkor än offentliga aktörer? Var det detta som stack i ögonen på olika politiska företrädare som framåt 1960-talet ville ifrågasätta verksamheten vid Stora Sköndal?

Också frågan om kön är i sammanhanget mycket intressant. Den mansroll som målas upp förtjänar ytterligare forskning i relation till rön om manlighet och kyrka. Det noteras i en bildtext att det var okontroversiellt i förhållande till den manliga diakonins mansbild att en av dem agerade lucia i ett luciatåg. Man frågar sig då vad som händer med den i tiden så produktiva hemmetaforen i förhållande till en institution med omvårdande män i fokus. Det förs en diskussion kring diakoner och äktenskap. Hur många av de vigda diakonerna gifte sig verkligen? Vore det i själva verket både möjligt och produktivt att anlägga ett queerhistoriskt perspektiv

på Stora Sköndal över tid? Bekräftar en sådan miljö de omväxlande hållningar till icke-heteronormativitet som kan iakttas i andra kyrkliga sammanhang under det långa 1900-talet? Att historien inte är så enkel som man först skulle kunna tänka sig då det gäller könsroller och normativiteter. Om att det skulle kunna vara så vittnar exempelvis Magnus Olssons böcker om kyrka och mystik i det tidiga 1900-talets Stockholm.

I bokens underrubrik används de innehållsbeskrivande orden "Arbete, livet och diakonerna". Som läsare menar jag att det dagliga arbetet och livet och de diakoner som utförde det inte riktigt framträder med den skärpa jag hade förväntat mig. Det tycks mig att det mer är idéerna och vissa generella tendenser som står i fokus. I den flora av personer som träder fram i texten dominerar som aktörer helt naturligt biskopar, arkitekter, direktorer och andra. Diakonerna, deras arbete och liv, kommer i förhållande till detta i skymundan. Bland de 187 personerna i personregistret återfinns 46 namngivna manliga diakoner samt 14 diakonissor eller kvinnor som fått sin utbildning på Stora Sköndal. Av dessa förekommer den övervägande majoriteten i bildtexter och ytterst sällan som aktörer i analysen. Hade författarna tagit ett delvis annat grepp om ämnet och byggt mer på tillgängligt material om de personer som mer dagligdags ägnade sig åt "arbetet" och "livet" på Stora Sköndal, hade underrubriken haft ett annat fog för sig. Dessutom tror jag

att större fokus på diakonerna och deras vardag hade pekat ytterligare på hur komplex denna grupp var och varit över tid. Till exempel genom att det vid sidan av pietism och lågkyrklighet med verksamhet enligt den socialetiska linjen som präglade Svenska kyrkan över tid också finns en del mer högkyrkliga inslag som snarare vurmade för verksamhet enligt den samtida församlingsvårdslinjens principer. Detta skulle då återspegla det komplementära förhållandet mellan den kyrkosyftande och den associationssyftande församlingsrörelsen i Svenska kyrkan vid denna tid. Att kyrkomusikalisk utbildning med tiden kom att anknytas till Stora Sköndal talar för denna bredd snarare än för en förståelse av Stora Sköndal som ensidigt socialt präglad.

Dessa mina synpunkter pekar sammantaget mer på att ämnet, denna utmärkta bok till trots, knappast är uttömt utan att boken just öppnar för vidare forskning och intresse för (manlig) diakoni.

FREDRIK SANTELL

Teolog, universitetslektor i kristendomens historia, Göteborgs universitet, komminister i Västermalms församling, Stockholm

* Centralförbundet för Socialt Arbete, bildat 1903, red.kommentar